

GRUPUL SINTACTIC ȘI SINTAGMA. DOUĂ UNITĂȚI?

În contextul modernizării și rafinării ideilor științifice, se impune adoptarea unei terminologii moderne, care să dea seamă de dinamica fenomenului lingvistic, însă, de cele mai multe ori, se ajunge la supralicitarea unui concept, la „încărcarea” acestuia cu noi sensuri, unele aparent echivalente cu altele. De aceea, aparenta polisemie a unui termen este, de fapt, generatoare de echivoc și, implicit, de „dezordine” într-un sistem și în subsistemele acestuia.

Astfel, în terminologia sintactică românească, conceptul de **grup** poate fi întâlnit la nivel fonologic și sintactic. În ceea ce privește accepția sa sintactică, **grupul** este definit drept „asociere a două sau mai multe cuvinte pe criterii semantice și gramaticale” (DSL, p. 247) sau „secvență de constituenți organizați în jurul unui centru/cap de grup (verb, substantiv și substitutele sale, adjectiv, adverb, prepoziție, interjecție), realizată pe baza disponibilităților combinatorii ale centrului” (GBLR, p. 662–663).

Noțiunea de **grup sintactic** este utilizată mai ales în lucrările de orientare generativ-transformațională, pe când cea de **sintagmă**, în lucrările de orientare structuralistă. La lingviștii francezi, sintagma se utilizează frecvent și cu accepția grupului, lărgindu-și posibilitățile de realizare dincolo de structurile binare (vezi DSL, p. 486).

Deși multe lucrări și articole de specialitate susțin că există atât grup sintagmatic, cât și sintagmă, considerăm că, de fapt, există doar sintagma, nici grup sintagmatic și nici grup sintactic sau grup de cuvinte.

GBLR amintește de ambele concepte și definește sintagma ca fiind un *grup minimal în care se actualizează o valență* (GBLR, p. 32), iar grupul sintagmatic, un *grup în care se pot actualiza simultan [sic!] mai multe valențe ale centrului*. (*ibidem*, p. 32)¹.

Dacă grupul reprezintă latura comunicativă și funcțională a limbii, putând fi interpretat ca o „unitate” de conținut (și nu o subunitate comunicativă a limbii), pentru că are o putere mai mare de ancorare în situația de comunicare, prin relația de referențialitate, sintagma reprezintă o unitate structurală binară, cu o structură bine

¹ Suntem de părere că însuși conceptul de *centru* este inoperabil în definirea și descrierea sintagmei (și chiar și a grupului sintagmatic, în accepția GALR și GBLR), pentru că, în această situație, sintagma ar actualiza doar un raport de subordonare.

De aceeași părere este și, de exemplu, Teodora Cristea, care consideră că sintagma se construiește doar pe baza unui raport de subordonare: „Le nom, le verbe, l’adjectif (de nom ou de verbe) peuvent être les pivots d’unités de plus vaste entendue, constituées d’un mot centre appartenant à l’une des classes mentionnées et d’un déterminant” (Cristea, 1974, p. 259).

determinată, aparținând, astfel, mai degrabă sistemului sintactic, dată fiind capacitatea sa de asociere a T-ilor pe baza unui relatem (coordonator sau subordonator). Sub acest aspect, Cornel Săteanu subliniază că „sintagma este cea mai mică unitate sintactică, pentru că tăierea ei dă naștere unor unități care nu țin de sintaxă” (Săteanu 1961, p. 367). Pentru justificarea caracterului binar este de amintit și ideea că sensul relațional emană de la T-i.

De asemenea, sintagma vizează aspectul formal, abstract al limbii, pe când „grupul sintactic” aparține planului discursiv-pragmatic al limbii, nu celui sintactic.

Referindu-ne la felul cum sunt tratate **sintagma** și **grupul sintactic** în lucrările de specialitate, părerea celor mai mulți cercetători este că, în cadrul grupului, spre deosebire de sintagmă, sunt satisfăcute toate valențele centrului (vezi Gheorghe 2009, DȘL ș.a.) și că „*aceeași unitate poate participa concomitent la mai multe relații de dependență*” (Gheorghe 2009) Or, se știe că, în temeiul **principiului monosubordonării**, teoretizat de D. D. Drașoveanu și rafinat de G. G. Neamțu, Ts contractează în relație un singur Tr, adică îi actualizează acestuia o singură valență. *Ipsa facto*, grupul sintactic este, în mod obiectiv, decompozabil întotdeauna în sintagme (binare, prin definiție), ceea ce înseamnă că grupul nu poate fi o unitate subordonată, pentru că el nu reprezintă un întreg de sine stătător, o unitate individuală. Divizându-se, de fiecare dată, în unități binare de tipul T–R–T, este evident că, de fapt, doar un anumit T, și anume Ts, se subordonează, iar Tr poate fi antrenat și în alte relații, însă acesta nu este actualizat în fiecare relație (sintagmă) în care este contractat, pentru că, în această situație, lanțul vorbirii nu s-ar perpetua (vezi termenul comun al mai multor sintagme).

Astfel, în următoarele enunțuri fiecare Ts realizează câte o sintagmă cu același Tr, chiar dacă acesta nu este actualizat în fiecare sintagmă: „Ca să schimbăm, acum, întâia oară, / Sapa-**n condei** și brazda-**n călimară**” (Tudor Arghezi); „**Din bube, mucegaiuri și noroi** / Iscat-am **frumuseți și prețuri noi**” (*ibidem*); „Și-ți amintești **cu dor, cu-o suferință**, / Făptura ne-ntâlnită niciodată” (*ibidem*); „Aștept **crâmpie** mici de gingășie, / **Cântece** mici de vrăbii și lăstun [...]” (*ibidem*); „Apele negre duc subt cerul cald / Nămoluri **fierte, grele, de asfalt**” (*ibidem*); „Cine calcă **fără somn, fără zgomot, fără pas**, / Ca un suflet de pripas?” (*ibidem*); „Voi creșteți, dragii mei, **sănătoși**, / **Voinici, zglobii, cu voie bună...**” (*ibidem*); „Și noaptea se lasă / **Murdară și goală**” (George Bacovia); „Acum, stă parcul **devastat, fatal** / **Mâncat de cancer și ftizie**, / **Pătat** de roșu carne vie [...]” (*ibidem*); „câci eu iubesc / Și **flori**, și **ochi**, și **buze și morminte**” (Lucian Blaga).

Alteori, Tr comun apare actualizat în mai multe sintagme, având valențe stilistice de insistență: „Sunt stihuri **fără an**, / Stihuri **de groapă**, / **De sete** de apă / Și **de foame** de scrum, / Stihurile de-acum” (Tudor Arghezi); „Sunt bolnav **de mirezme**. / Sunt bolnav **de cântece**, mamă” (*ibidem*); „Mă bate **vremea**, mă bate **ziua**, mă bate **clipa**” (*ibidem*); „Mă uit **la flori**, mă uit **la stele**” (*ibidem*) În multe situații, Tr este P eliptic: „**Din slove** am ales **micile** / Și **din înțelesuri furnicile**” (*ibidem*).

Prin urmare, dacă am accepta ideea avansată de GALR (și nu numai) că în grup se actualizează toate valențele posibile ale centrului, ceea ce este, în mod obiectiv, imposibil de cele mai multe ori, s-ar ajunge la concluzia aberantă că ar avea grupul mai multe relateme...

În fraza [*Profesorul m-a învățat [să gândesc corect]*], GALR consideră că în interiorul grupului verbal matrice se încastrează un alt grup, într-o poziție ierarhic inferioară. Subliniem, și cu această ocazie, că un grup sintactic, văzut doar ca o unitate binară, nu poate fi subordonat sau să-și subordoneze un alt grup, prin aceasta situându-se într-o poziție ierarhic inferioară sau superioară. Ierarhia se stabilește doar în interiorul grupului (în realitate, al sintagmei), iar în situația GV relația de subordonare nu se stabilește între acesta și un alt GV, ci între unități de tipul Tr–Ts, respectiv între P (*a învățat–să gândesc*). Referitor la acest aspect, Sorin Stati (1963, p. 158) concluzionează că „sintagma (oricum ar fi privită ea) nu este o unitate lingvistică imediat superioară cuvântului și imediat inferioară propoziției, deoarece contravine din mai multe considerente principiului stratificării”². Or, în temeiul unidimensionalității și al binarității lanțului vorbirii, acest principiu se anulează prin sine. În enunțul [*Notele [elevului_{Stg1}] harnic_{Stg2} sunt_{Stg3}] mari_{Stg3}], relațiile sintactice în care sunt atrași T-ii și faptul că un Ts (*elevului*) devine și Tr în altă sintagmă sunt alte argumente pentru anularea acestui principiu.*

Mai mult, dacă sintagma este, prin excelență, o unitate relațională (relațională în sensul că în interiorul ei se stabilește o relație, nu prin faptul că ea, prin absurd, o unitate nedecompozabilă, s-ar subordona, ca întreg, unei alte unități) cu un singur relateme, grupul sintactic nu reprezintă o unitate relațională tocmai pentru că nu respectă principiul unidimensionalității lanțului vorbirii. Dat fiind caracterul său relațional, observăm că toate formele analitice (locuțiuni, expresii, cuvinte compuse etc.), explicabile și prin dinamica limbii, sunt decompozabile în unități binare, fapt dovedit de existența lor, înainte de sudare, în calitatea lor de cuvinte.

Din cele expuse mai sus se observă că grupul sintactic nu reprezintă o unitate sintactică (dependentă sau independentă) și nici o subunitate sau „substructură sintactico-semantică” (Guțu Romalo 2005, p. 19), idee care contrazice afirmația că acesta reprezintă o structură comunicativă autonomă, ancorată în contextul extralingvistic.

De aceea, nu suntem de acord nici cu formularea că un grup ar cunoaște atât o proiecție minimală, cât și o proiecție maximală, respectiv poate fi monomembru – alcătuit numai din centru – sau complex – alcătuit din centrul „care își atrage alt grup/alte grupuri sintactice subordonate, cu disponibilități de combinare mai ample sau mai restrânse, în funcție de natura centrului” (GBLR, p. 20). În acest sens, sunt supuse analizei enunțurile: (a) [_{GAdv}*Astăzi*_{Centru}] [_{GNpron}*el*_{Centru}] *este* [_{GAdj}*vesel*_{Centru}] și

² **Principiul stratificării** constă, în opinia lui Sorin Stati (1963, p. 153), în „trecerea de la un nivel la altul, de la un tip de unitate lingvistică la altul”. În acest sens, nivelurile limbii apar suprapuse: „nivelul morfologic, de pildă, e suprapus celui fonologic, iar nivelul sintactic se suprapune celui morfologic” (*ibidem*).

(b) [_{GN}Copilul_{Centru+Det} [_{GN}vecinului_{Centru+Det}]] este [_{GAdj}gelos [_{GPrep} pe [_{GN}jucăriile_{Centru+Det} [_{GN}lui Andrei]]]] și se consideră, de către autorii lucrării citate, că în enunțul (a) putem identifica grupuri monomembre, iar în (b), grupuri complexe, menționându-se că, „exceptând centrul verbal, celelalte centre generează grupuri monomembre” (GBLR, p. 20). Or, se știe că relatelele (mai precis, conectivele, în cazul de față) au sens lexical abstract, ele fiind purtătoare de sens relațional, deci nu pot fi T (nu au nici statutul intermediar de lexeme).

Ipsa facto, apreciem că existența unui grup monomembri ne apare ca fiind paradoxală, deoarece termenul de **grup**, indiferent de domeniul în care este utilizat, are semul [+ colectiv] și că GPrep, care are drept centru... o prepoziție, nu poate fi reperat în terminologia sintactică românească.

Grupul sintactic aparține mai degrabă planului discursiv-pragmatic, comunicativ și funcțional al limbii, ajutând la realizarea unei comunicări lipsite de ambiguități și la o ancorare în contextul extralingvistic. Sintagma este o unitate sintactică binară, cu o organizare internă bine definită (T–R–T), celelalte unități sintactice nefiind decât fenomenalizări, variante ale Stg. Astfel, G. G. Neamțu definește propoziția ca sintagmă „în care relatemul e flectivul de acord verbal (= desinența de persoană și număr)”, iar fraza este o sintagmă „în care relatemul este un conectiv interpropozițional” (Neamțu 2011–2012).

Totodată, sintagma este atât o unitate structurală, cât și o unitate de conținut, reprezentând forma minimală de comunicare a unui mesaj, deși este o „unitate relațională închisă (are doi și numai doi termeni) și neprelungibilă. Adăugarea la o sintagmă a unui termen duce la apariția unei a doua sintagme” (Neamțu 2011–2012).

Iorgu Iordan consideră că și grupul de cuvinte poate trimite la realitatea obiectuală denumită de cuvânt: „Domeniul de studiu al sintaxei îl constituie cuvintele legate între ele prin diverse raporturi, adică, altfel spus, grupurile de cuvinte sau sintagmele, cum li se mai zice de către lingviști. Mai multe cuvinte care merg împreună formează, de obicei, propoziții sau fraze, dar nu întotdeauna. Foarte des întâlnim grupuri de cuvinte care nu alcătuiesc o propoziție și au totuși un înțeles, fiindcă înțelesul îl dă legătura logică dintre obiectele exprimate prin cuvintele respective” (Iorgu Iordan, *apud* Săteanu 1961, p. 360). Așadar, sintagma este o unitate suficientă semantic și sintactic pentru a reda o comunicare minimală.

Propoziția și fraza reprezintă posibilități intrinseci ale sintagmei, nu proiecții minimale sau maximale ale sintagmei; acestea sunt sintagme *per se*. De fapt, la oricare nivel al limbii ne-am raporta, sintagma devine unitatea de referință, chiar și în fonologie, deoarece un fonem prezintă anumite particularități de actualizare și în prezența altui fonem.

În altă ordine de idei, rămânând în cadrele gramaticii tradiționale de tip structuralist, subliniem ideea că scopul cercetătorului în domeniul limbii este să prezinte o analiză a unităților fiecărui compartiment al limbii, nu o interpretare a lor ca „blocuri”, în cazul de față, sintactice. Înainte ca o unitate să existe pe axa sintagmatică, ea se află pe cea paradigmatică, iar principiul fundamental este selecția elementelor

opozabile din planul paradigmatic și combinarea lor în plan sintagmatic (Neamțu 2011–2012). Primul raport conferă unității calitatea de membru, iar al doilea, calitatea de T (*ibidem*).

Dacă nu s-ar accepta sintagma ca unitate sintactică, implicit s-ar anula și termenul de **funcție sintactică**, pentru că această calitate, *i.e.* de funcție, este dată, după cum s-a subliniat și mai sus, de relația cu un Tr. Doar relațiile de subordonare (Rs) generează funcții, Rc nu generează funcții (Neamțu 2011–2012). „Ts este o funcție sintactică a unui Tr, în timp ce în coordonare, termenii asociați nu își sunt, unul altuia, funcții” (*ibidem*). Relația de contractare a unui Tr de către Ts este, după cum se știe, doar unidirecțională, *i.e.* Tr dintr-o structură nu mai e funcție pe lângă Ts, adică nu pot fi funcție unul pentru celălalt, iar conectivele sunt direcționante. (*ibidem*) Astfel, în secvența *carte de citire*, Ts **de citire** este funcție sintactică pe lângă Tr *carte*, dar nu și funcție pentru primul T.

În privința definiției pe care o acceptăm pentru sintagmă, aceasta este cea dată de creatorul Școlii clujene de gramatică relațională neotradițională, D. D. Drașoveanu: „segmentul din lanțul vorbirii format din două lexeme și relația dintre ele” (Drașoveanu 1988–1994) sau „unitatea – și minimală, și maximală – a sintagmicii, categoria ei generală, care-și subordonează ca specii, și propoziția și fraza, acestea, reduse la condiția lor necesară dar suficientă, nefiind decât particularizări ale St.” (Drașoveanu 1997, p. 40) și rafinată de ilustrul său discipol G. G. Neamțu, care definește sintagma ca „grup de doi termeni și relația dintre ei” (Neamțu 2011–2012), aceasta fiind o „unitate relațională, construită prin și datorită relației, nu unitate în relație” (*ibidem*).

Concluzii

Odată cu reevaluarea unor structuri și tipare sintactice, se impune, astfel, și reconsiderarea sistemului de unități sintactice. Postularea unei noi unități sintactice nu rezolvă o problemă controversată, ci, dimpotrivă, produce perturbări în sistemul sintactic și, implicit, în terminologia adoptată. Apar suprapuneri ale diferitelor unități sau supralicitarea unora, ceea ce potențează plurivocitatea comunicării.

De aceea, credem că organizarea sistemului sintactic în jurul sintagmei constituie premisa unei reinterpretări judicioase a unor fapte lingvistice (de exemplu, clasificarea atributului, problema EPS-ului etc.).

În lumina celor prezentate mai sus, susținem, și de această dată, solidaritatea dintre cele două compartimente ale gramaticii, pe de o parte, iar, pe de altă parte, între unitățile sintactice, dispuse pe orizontală (= ierarhic), nu pe verticală. Notăm în subsidiar că divizarea pe niveluri este de natură convențională, formală, din rațiuni didactice.

LA MULȚI ANI, DOMNULE PROFESOR!

SURSE. ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- Arghezi 1971 = Tudor Arghezi, *Poezii*, Editura Minerva, București, 1971.
 Bacovia 2009 = George Bacovia, *Plumb*, Editura Litera, București, 2009.
 Blaga 1982 = Lucian Blaga, *Poezii*, Editura Cartea Românească, București, 1982.

*

- Cristea 1974 = Teodora Cristea, *Grammaire structurale du français contemporain*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974.
 Drașoveanu 1977 = D. D. Drașoveanu, *Relația – dimensiunea esențială a sintagmei*, în CL, XXII, 1977, nr. 2, p. 155–158.
 Drașoveanu 1988–1994 = D. D. Drașoveanu, *Sintaxa limbii române*. Curs universitar ținut la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Filologie/Litere, Cluj-Napoca, 1988–1994.
 Drașoveanu 1997 = D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997.
 DSL = Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, Editura Nemira & CO, București, 2005.
 GALR = 2005/2008, *Gramatica limbii române*, Editura Academiei Române, București, 2005 (tiraj nou, revizuit, 2008).
 GBLR = *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.
 Gheorghe 2009 = Mihaela Gheorghe, *Limba română. Probleme teoretice și aplicații. O introducere în sintaxa modernă a complementelor*, Editura Universității „Transilvania”, Brașov, 2009.
 Guțu Romalo 2005 = Valeria Guțu Romalo, *Gramatica între „sistem” și „discurs”. Enunțul*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română: structură și funcționare*, Editura Universității din București, București, 2005, p. 15–26.
 Neamțu 2011–2012 = G. G. Neamțu, *Sintaxa limbii române*. Curs universitar ținut la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Litere, Cluj-Napoca 2011–2012.
 Săteanu 1961 = Cornel Săteanu, *Sintagma, cea mai mică unitate relațională*, în CL, VI, 1961, nr. 2, p. 359–382.
 Stati 1963 = Sorin Stati, *Structura propoziției*, în SCL, XIV, 1963, nr. 2, p. 153–163.

THE SYNTACTIC PHRASE AND THE SYNTAGM – TWO DISTINCT SYNTACTIC UNITS?

(Abstract)

This paper aims to present a false terminological dichotomy (*syntagm vs phrase*), emphasizing on the binary structure of the syntagm, as opposed to the phrase, a group of more than two terms, but separable into syntagms, too.

Cuvinte-cheie: *sintagmă, grup sintactic, unitate relațională, relatem, funcție.*

Keywords: *syntagm, phrase, relational unit, function.*

Universitatea „Babeș-Bolyai”
 Facultatea de Litere
 Cluj-Napoca, str. Horea, 31
 rionutvalentin@yahoo.com